

แนวคิดการพัฒนา ระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย

ดร.วิชัย ตันศิริ

การสัมมนา “สร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยอย่างไรดี?”

จัดโดย

สถาบันนโยบายศึกษา โดยการสนับสนุนของมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์

วันที่ 28 พฤศจิกายน 2561

ณ โรงแรม สวิสโซเทล เลอ คองคอร์ด ถนนรัชดาภิเษก กรุงเทพฯ

แนวคิดการพัฒนา ระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย

แนวคิดการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทยได้บังเกิดขึ้นในสังคมไทยมาเป็นเวลาค่อนข้างนาน จริงอยู่ในสมัยเริ่มต้นของระบบรัฐสภาภายหลังการยึดอำนาจของคณะราษฎร พ.ศ. 2475 อาจจะยังไม่ได้ใช้คำว่า “ประชาธิปไตย” อย่างเป็นทางการ แต่ใช้คำว่าระบอบรัฐสภา หรือ ระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่ความปรารถนาของผู้คนในระดับผู้นำคงหนีไม่พ้นเป้าหมายของการเป็นประชาธิปไตยในอนาคต โดยเริ่มต้นที่การจัดตั้งระบบรัฐสภาและยึดถือ “รัฐธรรมนูญ” เป็นเป้าหมายของการยึดอำนาจ

นับตั้งแต่การปฏิวัติ พ.ศ. 2475 จนปัจจุบัน สังคมไทยก็ยังคงอยู่ห่างไกลจากเป้าหมายวิบาकरणของการรัฐประหาร ยังคงอยู่กับเราจนกระทั่ง พ.ศ. 2557 และในอีกไม่กี่เดือนข้างหน้า หากเป็นไปตามความคาดหมาย สังคมไทยก็คงจะมีการเลือกตั้ง จะได้มีระบบรัฐสภาที่มีทั้งวุฒิสภา และสภาผู้แทนราษฎร และมีนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีที่ได้รับ

ความเห็นชอบจากรัฐสภา และผู้คนส่วนใหญ่ก็คงสวดมนต์ภาวนาว่า ระบบรัฐสภาตามคติลัทธิประชาธิปไตยคงจะปรอด

แต่ในระดับลึกๆ คงจะมีผู้คนจำนวนมากที่ยังคงไม่เชื่อมั่นว่าประชาธิปไตยไทยจะปรอด ด้วยเหตุผลต่างๆ นานา ประสพการณ์ในอดีตคอยย้ำเตือนอยู่เสมอว่าสังคมไทยไม่พร้อมจะเป็นสังคมเปิดแบบตะวันตก ที่ผู้คนถกเถียงกันได้อย่างเสรี โดยปราศจากความขัดแย้งที่รุนแรง และแบ่งฝักแบ่งฝ่าย จนยากที่จะประนีประนอม สังคมไทยมีปัญหาอะไรที่ทำให้ปกครองกันตามวิถีทางของประชาธิปไตยไม่ค่อยจะสำเร็จ

ประการแรก ผู้นำในสังคมไทยมักจะมีข้อสมมติฐานว่า “กฎหมาย” คือปัจจัยหลักในการกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ และหากพฤติกรรมมนุษย์เบี่ยงเบน ไม่เดินไปตามเป้าหมาย ความผิดอาจมาจากกฎหมายที่มีปัญหาในเรื่องหนึ่งเรื่องใด เช่น ไม่ละเอียดเพียงพอ หรือมีช่องโหว่ หรือลืมนึกถึงประเด็นต่างๆ ดีพอ หรือจะเป็นเพราะผู้คนในสังคมไทยชอบหลีกเลี่ยงกฎหมาย เพราะคิดว่า “ฉลาด” ขณะเดียวกัน ระบบการศึกษาก็ส่งเสริมให้เกิดนักศึกษาและกูรูทางกฎหมายได้มากกว่าทางด้านอื่นๆ ซึ่งก็สมควรอยู่ เพราะกฎหมายคือรากเหง้าของการวางแม่แบบของความประพฤติมนุษย์นอกจากศาสนา

อันที่จริง ในอดีตก็มีสังคมอื่นในโลกที่ศรัทธาในหลักกฎหมาย แผ่นดินจีนสมัยจีนซี ศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสต์ศักราช ก็ทำการปฏิรูปแว่นแคว้นของตนโดยใช้หลัก **นิตินิยม** ซึ่งมหาอำมาตย์ซ่ง หยาง มีบทบาทสำคัญในการออกกฎหมายบังคับให้ประชาชนและขุนนางต้องปฏิรูปที่ดิน และปฏิรูประบบราชการ และการทหาร จนกระทั่งสามารถรวมแว่นแคว้นต่างๆ ไว้เป็นหนึ่ง จัดตั้งเป็นจักรวรรดิหนึ่งเดียวครั้งแรกในประวัติศาสตร์

แต่**หลักนิตินิยม** ที่อาศัย **การบังคับ** ผู้คนเพียงอย่างเดียวก็อาจก่อให้เกิดปัญหาได้ฉะฉาน ต่อมาในราชวงศ์ฮั่น จึงได้มีการปฏิรูปโดยนำเอาลัทธิขงจื้อเข้ามาเป็นหลักของการปกครอง และการสร้างวัฒนธรรมขงจื้อให้ข้าราชการยึดถือ ราชวงศ์ฮั่นและราชวงศ์อื่นๆ ภายหลังจึงได้เจริญรุ่งเรือง เพราะลัทธิขงจื้อผนวกกับการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด

แสดงให้เห็นว่า “กฎหมาย” เพียงอย่างเดียวอาจปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้คนไม่ได้ตามเป้าประสงค์ จำเป็นต้องมีศาสนาเพื่อกำกับความประพฤติ

ประการที่สอง สังคมไทยขาดประสบการณ์ในการปกครองแบบรัฐสภา การปกครองแบบรัฐสภานั้น หากถอดแบบ

ให้เหลือแก่นแท้จริง ก็คือการบริหารงาน หรือ **จัดการแก้ไข ปัญหาของส่วนรวมโดยการประชุม** (หรือระบบการประชุม)

อย่างง่ายที่สุด เมื่อมนุษย์มีปัญหาในหมู่บ้าน สิ่งแรกที่ต้องทำคือ ประชุมปรึกษาหารือกันว่าหาทางออกจากปัญหาได้อย่างไร การประชุมหากประชุมบ่อยๆ ก็จะมีเค้ากลายเป็นระบบ และอาจจะมี “ผู้นำ” กำเนิดขึ้นโดยอัตโนมัติ หรือผู้อาวุโสสูงสุดในหมู่บ้านก็อาจกลายเป็นผู้นำโดยปริยาย ระบบ “สภาหมู่บ้าน” ก็คือ “อิฐ” ฐานราก (building-bloc) ของระบบรัฐสภาในอนาคตนั่นเอง

อังกฤษ เป็นประเทศแรกในยุคสมัยใหม่ในยุโรปที่ให้กำเนิดระบบรัฐสภาซึ่งสืบเนื่องมาจากระบบศักดินา ที่กำเนิดขึ้นในยุคมืดในยุโรปตะวันตก เช่น ในฝรั่งเศส ต่อมาก็คือในอังกฤษ ในศตวรรษที่ 11 เมื่อดยุคแห่งนอร์มันดี ได้พากองทัพข้ามช่องแคบมาพิชิตอังกฤษ ค.ศ. 1066 และจัดระบบการปกครอง (และการทหาร) ตามลัทธิธรรมเนียมของระบบศักดินา (แบบฝรั่ง)

ระบบศักดินาของฝรั่งแตกต่างจากของไทยในประเด็นสำคัญที่ผู้เป็น “Overlord” (ผู้เป็นนายเหนือผู้อื่น เท่ากับ

กษัตริย์) จะแบ่งที่ดิน (หลังจากชัยชนะในสงครามและยึดได้จากศัตรู) ให้แก่อัศวินผู้เป็นลูกน้อง และที่ดินดังกล่าวก็จะตกทอดไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลานได้ ตราบที่อัศวินและลูกหลานในตระกูลยังคงจงรักภักดีต่อ “กษัตริย์” ผู้มีศักดิ์เป็นนายเหนือหัว (Overlord)

ระบบความผูกพันดังกล่าว ระหว่างขุนนางซึ่งประกาศสาบานตัวจะจงรักภักดีและต่อสู้ในสนามรบ**เพื่อกษัตริย์** (ผู้เป็นนายเหนือหัว) **เพื่อแลกเปลี่ยนกับที่ดิน**ซึ่งขุนนางผู้นั้นจะได้รับไว้เป็นมรดกสืบทอดในตระกูล ตลอดจนยศศักดิ์ (เช่น ระดับดยุก เอิร์ล เคานต์ ลอร์ด) ทำให้ระบบศักดินาฝรั่งก่อให้เกิดชนชั้นขุนนางที่ค่อนข้างเข้มแข็งและฝังรากลึกในแผ่นดิน ยากที่กษัตริย์จะลดทอนอำนาจของขุนนางทั้งหลาย ซึ่งผิดจากขุนนางไทยที่เกิดขึ้นใหม่และแตกดับได้ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับพระราชวินิจฉัยส่วนพระองค์ของกษัตริย์

ระบบขุนนางดังกล่าวเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กษัตริย์ในราชวงศ์นอร์มันในยุคต้นต้องประนีประนอมกับขุนนาง และยอมลงพระนามในมหากฎบัตร “**Magna Carta**” (ค.ศ. 1215) ซึ่งเปรียบเสมือนรัฐธรรมนูญฉบับแรกของอังกฤษที่กำหนดเงื่อนไขให้กษัตริย์จะต้องเรียกประชุม**สภาฐานันดร**เพื่อให้ขุนนางรับรู้/เห็นชอบ หากจะมีการเพิ่ม “**ภาษี**” จากที่เคย

กำหนดไว้ตามธรรมเนียมเดิม จึงเป็นจุดเริ่มต้นของระบบรัฐสภา ซึ่งจะต้องใช้เวลาอีกหลายร้อยปีกว่าจะมาถึงขั้นที่จะเป็นระบบรัฐสภา ต้นแบบสมัยใหม่ หลังจากการปฏิวัติ ค.ศ. 1688 รวมเวลาของกระบวนการวิวัฒนาการจากเริ่มแรก ค.ศ. 1215 ถึง ค.ศ. 1688 เป็นเวลา **423 ปี** จึงจะบรรลุสถานะของการเป็นสถาบันรัฐสภาที่มีอำนาจเหนือกษัตริย์เล็กน้อย

โดยสรุป กว่าที่ระบบรัฐสภาในอังกฤษจะเป็นที่ยอมรับกัน และเป็นต้นแบบให้แก่ยุคใหม่ที่จะต้องก้าวต่อไปเป็น “ประชาธิปไตย” ต้องใช้เวลาถึง 423 ปี ของการต่อสู้ดิ้นรน/ร่วมมือกัน ระหว่างกษัตริย์กับขุนนาง เรียนรู้ที่จะขัดแย้งกันและร่วมมือกัน ผ่านสงครามกลางเมืองช่วง ค.ศ. 1641-1649 เรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาการขัดแย้งระหว่างกษัตริย์กับขุนนาง จนในที่สุดก็กลายเป็นรัฐสภาที่ค่อนข้างมีวุฒิภาวะเป็นสภาของขุนนาง โดยแท้ ในศตวรรษที่ 18-19 และในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้ขยายสิทธิให้แก่ชนชั้นกลางและชาวเมืองทั้งหลาย จึงกลายเป็นประชาธิปไตยในต้นศตวรรษที่ 20

ชาวไทยจะต้องเรียนจากการอ่านประวัติศาสตร์อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส และจะต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับระบบใหม่แบบค่อยเป็นค่อยไป ขณะเดียวกัน ก็จะต้อง

แสวงหาประสบการณ์ทั้งจากเวทีรัฐสภาของประเทศและสมาชิกหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวชนบทได้ฝึกฝนความเป็นนักประชาธิปไตย ตั้งแต่รากหญ้า ก่อนจะเข้ามายืนหยัดบนเวทีรัฐสภาแห่งชาติ ต้องเรียนรู้ที่จะประนีประนอม เรียนรู้ที่จะสร้างแนวร่วมเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าเพื่อตนเอง หรือกลุ่มพวกพ้อง

จึงน่าเสียดายที่เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไทยช่วง พ.ศ. 2475 มิได้ราบรื่นและไม่มีรัฐบุรุษคนใดที่สามารถชี้ช่องทางสว่างให้แก่สังคมไทยได้ในช่วงนั้น ทั้งๆ ที่มีตัวอย่างของประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น และการปฏิรูปการเมืองใน ค.ศ. 1889 (หรือ พ.ศ. 2432) ที่ขุนนางญี่ปุ่นต่างดำเนินการปฏิรูปการเมืองในลักษณะประนีประนอมระหว่างการมอบอำนาจให้องค์จักรพรรดิ โดยเฉพาะการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี (ฝ่ายบริหาร) และมอบอำนาจอีกส่วนหนึ่งให้ประชาชน (ร้อยละ 1 ของประชากร) ที่จะเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นการสร้างความสมดุลระหว่างอำนาจบริหารของพระจักรพรรดิ กับอำนาจนิติบัญญัติของสภาผู้แทนราษฎร

ความสมดุลของสองอำนาจนี้ หากเป็นเป้าหมายใน พ.ศ. 2475 จะลดความรุนแรง และการแก่งแย่งอำนาจในหมู่ขุนนางและผู้แทนราษฎร ซึ่งจะเกิดขึ้นในคณะราษฎรและกลุ่ม

ผู้นำไทยในสมัยหลัง พ.ศ. 2475 ทั้งนี้ เพราะรัฐธรรมนูญไทย (ฉบับถาวร) พ.ศ. 2475 ได้กำหนดให้มีระบบรัฐสภาเชิงเดี่ยว ประกอบด้วยสมาชิกสองประเภท **ประเภทเลือกตั้งทางอ้อม 78 คน และประเภทแต่งตั้ง 78 คน**เช่นกัน และเปิดโอกาสให้ คณะราษฎรเป็นผู้เลือกประเภทแต่งตั้ง 78 คนนี้ เพื่อมาเป็นฐานเสียงสนับสนุนคณะรัฐมนตรีต่อไป จึงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งระหว่างฝ่ายพระมหากษัตริย์และขุนนาง กับฝ่าย คณะราษฎร ในประเด็นการคัดเลือกสมาชิกประเภทสอง ซึ่ง **คณะราษฎรได้กีดกันมิให้พระมหากษัตริย์ทรงมีส่วนเกี่ยวข้อง** นี้คือสาเหตุหลักของการขัดแย้งที่นำไปสู่กบฏบวรเดช พ.ศ. 2476 และอื่นๆ ตามมาอย่างน้อยเป็นสาเหตุหนึ่ง

แนวคิดที่จะรวมอำนาจ (ทางนิติบัญญัติ และบริหาร) ไว้ในองค์กรเดียว เช่น สภาผู้แทนราษฎร น่าจะมีอันตรายต่อระบบการปกครองแบบรัฐสภา สหรัฐอเมริกาเมื่อเริ่มต้น ค.ศ. 1788 ได้กำหนดเป็นหลักการสำคัญที่จะต้องสร้างพลังให้เกิดความสมดุลระหว่างสองสภา (วุฒิสภา-สภาผู้แทนราษฎร) จะต้องแบ่งอำนาจระหว่างฝ่ายบริหาร (ประธานาธิบดี) กับฝ่ายนิติบัญญัติ อีกทั้งจัดให้ฝ่ายตุลาการ (ศาล) เป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ทั้งนี้ เพราะผู้นำยุคนั้น (และยุคนี้) เชื่อในการสร้าง **ความ**

สมดุล-และการคานอำนาจระหว่างสถาบันการเมืองระดับประเทศตามปรัชญาแนวคิดของเมดิสัน ที่ว่า อำนาจเป็นอันตราย และหากมอบให้ผู้หนึ่งผู้ใดโดยไม่มีระบบการคานอำนาจและตรวจสอบคัดค้านอำนาจ อาจจะทำให้เกิดผลเสียหายแก่ประเทศ

คณะผู้ก่อการและคณะผู้นำ ผู้ทำการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 อาจไม่ได้ตระหนักในสังขธรรมข้อนี้ และมีความหวาดระแวง และต้องการควบคุมอำนาจไว้แต่ฝ่ายเดียว จึงสร้างรัฐธรรมนูญเช่น พ.ศ. 2475 จึงไม่ได้คิดถึงระบบการคานอำนาจเช่นคณะปฏิรูปการเมืองญี่ปุ่น ค.ศ. 1889 (พ.ศ. 2432) ตรงกับยุคสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ และผู้นำในราชสำนัก และระบบราชการไทยก็ไม่มีนักคิดทางปรัชญาการเมืองที่จะเล็งเห็นการณ์ไกลเช่นนั้น จึงเอื้ออำนวยให้เกิดกรณี 2475 และการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรที่กำหนดให้มีผู้แทนราษฎรประเภทสอง ซึ่งคัดเลือก/แต่งตั้งโดยปริยาย โดยคณะราษฎร ซึ่งคุมอำนาจรัฐขณะนั้น และกลายเป็นตัวอย่างให้ผู้คุมอำนาจทางการเมือง (ฝ่ายทหาร) ต่อๆ มา ได้ใช้รูปแบบนี้ปกครองประเทศในสมัยต่อมา

ความผิดพลาดของคณะราษฎรไม่จำกัดอยู่เพียง ประเด็นเรื่องการคัดเลือกและการแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรประเภทสอง (เพื่อเป็นฐานเสียงในรัฐสภา) แต่ยังมีปัญหา ของ “กบฏบวรเดช” พ.ศ. 2476 ซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุ ซึ่ง นำไปสู่การปราบปรามโดยฝ่ายกองทัพของรัฐบาล ชัยชนะของ กำลังทหารของฝ่ายรัฐบาลจึงกลายเป็นตัวชี้วัดต่อไปในอนาคต ว่า กำลังทหารจะกลายเป็นปัจจัยสำคัญทางการเมืองไทย และนี่คือมรดกบาปมาจนถึงวันนี้ ที่การเมืองไทย-สังคมไทย ไม่ สามารถสลัดตนเองให้หลุดพ้นอำนาจทางทหารและการ รัฐประหาร ซึ่งเกิดขึ้นค่อนข้างบ่อยในสังคมไทยในรอบ 84 ปีที่ ผ่านมา

ทั้งนี้ เพราะในจุดเริ่มต้น สังคมไทยไม่ใช้วิธีเจรจา ต่อรอง และออมชอมซึ่งกันและกัน แต่ใช้อำนาจ กำลังทหาร และอาวุธในการตัดสินปัญหา จึงกลายเป็นตัวอย่างให้ในสมัย ต่อๆ มา

การจะแก้ไขปัญหานี้ หรือปมอสรพิษนี้ จึงต้องการทั้ง เวลาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการศึกษา

ในประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้ นักคิด นักปราชญ์แต่โบราณจนกระทั่งถึงยุคสมัยใหม่หลายท่านมีความคิดเห็นสอดคล้องต้องกันว่า พื้นฐานทางเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมือง นักปราชญ์แต่โบราณ เช่น อาริสโตเติล จนกระทั่ง แม็กซ์ เวเบอร์ นักคิดจากเยอรมันนี้ ต้นศตวรรษที่ 20 ตลอดจน ซีมัวร์ มาร์ติน ลิปเซต (Lipset) มีความคิดสอดคล้องกันว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับความเป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะการเติบโตของชนชั้นกลางในเมือง ตลอดจนการสื่อสารมวลชน รวมทั้งนักวิชาชีพ ชนชั้นใหม่เหล่านี้คือพลังที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การต่อต้านคอร์รัปชัน การเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนระบบการเมืองที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วม

ลิปเซต ได้ศึกษาตัวชี้วัดต่างๆ โดยเฉพาะตัวชี้วัดทางการศึกษา และพบว่าในยุโรปที่ระบอบประชาธิปไตยมีเสถียรภาพ สัดส่วนผู้รู้หนังสือมีถึงร้อยละ 96 สัดส่วนผู้จบมัธยมศึกษา มีถึง 44 ต่อพันคน สัดส่วนผู้ศึกษาในระดับอุดมศึกษา มีถึง 4.2 ต่อพันคน ตัวเลขเหล่านี้อาจจะล้าสมัยไปบ้างแล้ว

สำหรับสังคมไทย ได้วางแผนการศึกษาในยุคสมัยใหม่ จาก พ.ศ. 2503 โดยเร่งขยายการศึกษาภาคบังคับ (7 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2503) และลดเหลือ 6 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2520 และปรับเป็นการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ตาม พ.ร.บ.การศึกษา พ.ศ. 2542 และการศึกษาพื้นฐาน 12 ปี โดยรัฐจัดให้ฟรี โดยหวังว่าจะยกระดับอุดมศึกษา (ทั้งระดับ ปวส. และปริญญาตรี) ให้ได้ ร้อยละ 30 ของประชากรในกลุ่มอายุ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะได้ยกระดับการศึกษาในเชิง ปริมาณ แต่หากไม่มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาสาระ และเป้าหมาย บางประการเพื่อสร้าง **วัฒนธรรมประชาธิปไตย** เราคงไม่สามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตั้งปณิธานไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2475

การสร้าง **วัฒนธรรมประชาธิปไตย** รวมถึง **มิติทาง ศาสนา และ บุคลิกนิสัย** (character) ของเยาวชนรุ่นใหม่ให้ สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เช่น จะไม่นิยมการใช้ ความรุนแรงในการแก้ไขข้อขัดแย้ง จะให้ความยุติธรรมแก่ฝ่าย ตรงกันข้าม และมีน้ำใจเป็นนักกีฬา (ไม่ต่ออยู่ได้เข้มขัด-ฉ้อฉล- ไร้ใจมิได้ เป็นต้น)

พลเมืองไทยจะต้องมีวัฒนธรรม-บุคลิกภาพ ที่ตรงไปตรงมา ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนมองทุกคนในแผ่นดินไทยว่าเป็น**เพื่อนร่วมชาติ** โดยบรรพบุรุษของเราต่อสู้มาด้วยกัน (trust, and identification)

ที่สำคัญสำหรับกลุ่มผู้นำ ต้องมีทั้งความกล้าหาญ กล้ารับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ และ**ไม่หวงอำนาจ** **ติดยึดกับอำนาจ** มีอำนาจแล้วต้องแบ่งปันกับเพื่อร่วมงานในการใช้อำนาจ

ในการทำงาน จะต้องสร้างบรรยากาศการร่วมกันคิดร่วมกันทำ ใช้วิธีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือในปัญหาของหน่วยงาน ยกย่องผู้มีสติปัญญาและความสามารถในการแก้ไขปัญหา มิใช่กีดกัน ตลอดจนส่งเสริมให้คนดีมีศีลธรรมได้มีโอกาสทำงานเพื่อส่วนรวมตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ

ทำไมการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีความสำคัญมากในสังคมไทย ทำไมผู้เขียนจึงพยายามเผยแพร่แนวคิดนี้ และมุ่งหวังจะได้เห็นการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นวาระสำคัญที่สุดของการปฏิรูปการศึกษาของไทย

ตั้งแต่ พ.ศ. 2508 เมื่อผู้เขียนเริ่มรับราชการเป็น อาจารย์ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา-ประสานมิตร ผู้เขียนก็ได้เสนอ จัดตั้งกลุ่มวิชา “รัฐศึกษา” หรือ “รัฐศาสตร์” สำหรับนักศึกษา ฝึกหัดครู เพื่อเตรียมการไปเป็นครูสอนวัฒนธรรมประชาธิปไตย ในสถานศึกษา แต่ผู้เขียนไม่ได้รับการสนับสนุนตลอดรอดฝั่งและ ได้โอนย้ายเข้ามาอยู่ในกระทรวงศึกษาธิการ ภายหลังเมื่อเกิด เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ก็คิดว่าเป็นโอกาสที่จะ เผยแพร่แนวคิด แต่ก็เผชิญเป็นช่วงที่พรรคคอมมิวนิสต์รุกรานัก โอกาสคงไม่เหมาะ จนกระทั่งภายหลังการยึดอำนาจ พ.ศ. 2534 และเริ่มมีขบวนการปฏิรูปการเมืองหลัง พ.ศ. 2535 จนกระทั่งสังคมไทยได้รัฐธรรมนูญใหม่ พ.ศ. 2540 ซึ่งถูกใจ ประชาชนจนปัจจุบัน และในช่วง พ.ศ. 2539 เรื่อยมา ผู้เขียนก็ได้เริ่มเผยแพร่แนวคิดเรื่อง “วัฒนธรรมประชาธิปไตย” ขณะที่ เพื่อนนักวิชาการต่างๆ เสนอแนวคิดการปฏิรูปโครงสร้างทาง การเมือง ตัวผู้เขียนจะเน้นเฉพาะเรื่อง “วัฒนธรรมการเมือง” เหตุใดจึงคิดเช่นนั้น คงมีหลายเหตุผล แต่เหตุผลหนึ่งที่ใครจะ กล่าวเพิ่มเติมในบทความนี้ว่า สังคมไทยอาจมีความเป็นพิเศษ กว่าสังคมอื่นๆ ที่เป็นสังคมอุปถัมภ์ และสังคมฐานันดร (status society) มากกว่าสังคมอื่นๆ ขณะเดียวกัน การเลื่อนฐานะ (ทางสังคม) ของผู้คนที่ค่อนข้างรวดเร็วในสังคมไทย

ชาวไทยไม่ว่ายากดีมีจนมักนิยมการมีเอกสิทธิ์เหนือผู้อื่น การจะให้ลูกหลานเข้าเรียนก็ต้องเลือกโรงเรียนเด่น โรงเรียนดัง ชีวิตการเป็นอยู่ก็ต้องแสดงออกว่ามีรสนิยมสูงแบบ สُر่ยสร้อย ในการทำงานก็มักจะใช้ระบบเส้นสายที่สมัยนี้มักเรียกว่าระบบอุปถัมภ์ ขาดมาตรฐานของการวินิจฉัยตามเกณฑ์ “achievement norms” ปทัสถานของความสำเริง

ทำไมสังคมไทยจึงมีลักษณะเช่นนั้น อาจมีหลายสาเหตุ แต่เหตุที่สำคัญหรืออาจเป็นรากเหง้าของปัญหาก็คงต้องวินิจฉัยจากปัญหาหลักของสังคมไทยในเรื่อง “การสืบสันตติวงศ์” ในประวัติศาสตร์ไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ขาดปทัสถานที่แน่ชัดระหว่าง “พระอนุชา” ซึ่งดำรงพระอิสริยยศเป็น “วังหน้า” ก็อาจจะมีปัญหากับพระราชโอรสที่ทรงอ้างสิทธิในการเข้าสู่บัลลังก์เช่นกัน การขัดแย้งในประเด็นนี้ก่อให้เกิดการนองเลือดในปัญหาการสืบราชสมบัติในยุคสมัยกรุงศรีอยุธยา และเกิดการพิฆาตฆ่าฟันกันมิรู้จบ นายแพทย์วิบูล วิจิตรวาทการ ผู้เขียน “ราชวงศ์บ้านพลูหลวง” ได้อ้างอิงพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เคยตรัสไว้ว่า

“คิดดูในระหว่าง 90 ปี (ราชวงศ์บ้านพลูหลวง) ฆ่าทั้งกันเสียถึง 7 ครั้ง เกือบเป็น 13 ปีฆ่ากันครึ่งหนึ่ง หรือถ้าวอด

ตายก็กลายเป็นไฟร่หลวง และตะพุ่นหญ้าช้าง ถ้านับพวกที่ไม่ตาย ก็ต้องว่าผู้ดีกลายเป็นไฟร่ ไฟร่กลายเป็นผู้ดีถึง 7 ครั้ง ใน 90 ปีนั้น” โดยเฉพาะในรัชกาลสมเด็จพระบรมโกศ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า “แผ่นดินขุนหลวงบรมโกศ ชาววังหลวงเห็นจะตายเกือบหมด” การเป็นเช่นนี้จึงต้องเชื่อว่าโดยเฉพาะในกรุงนั้น หากคนดีได้ยาก” (หน้า 39)

ราชวงศ์บ้านพลูหลวง เริ่มต้นที่พระเพทราชาผู้ก่อกบฏ ยึดอำนาจจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งนักจัดละครได้นำมาแสดงช่อง 33 ในเรื่อง “บุพเพสันนิวาส” ซึ่งมีผู้ชมติดใจกันไปทั่วสังคมไทย แต่ความสนุกสนานบันเทิงไม่ได้ลบเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยการแย่งชิงราชสมบัติและความโหดร้ายทารุณ และขุนนางขี้ฉ้อมากมาย จนเกิดวิรกรรมบ้านบางระจัน เพราะขุนศึกของอยุธยาสมัยนั้นส่วนใหญ่ประจบสอพลอ จึงเสียกรุงแก่พม่า (พระเจ้าอลองพญา)

การขาดแนวคิดที่ว่า “อะไรคือความชอบธรรม” ในระบบการปกครอง หรือมีหลักเกณฑ์แต่ไม่ยึดเหนี่ยว ก็จะนำพาประเทศชาติไปสู่ความหายนะดังกล่าว ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 จึงทรงวางกฎมณเฑียรบาลให้แน่ชัดเรื่องการสืบสันตติวงศ์ที่จะต้อง

มีพระราชโอรสที่ทรงสถาปนาขึ้นเป็น “มกุฎราชกุมาร” พระองค์จึงทรงแต่งตั้งพระมงกุฎเกล้าฯ พระราชโอรสขึ้นครองตำแหน่ง “มกุฎราชกุมาร” เสียแต่เนิ่นๆ ป้องกันความวุ่นวายที่มักเกิดขึ้นหากยังมีช่องว่าง ทำให้ไม่มีปัญหาการสืบสันตติวงศ์ในสมัยนั้น

ปัญหาการสร้างปัทมสถานในการประพาสปฏิบัติในกระบวนการการเมืองและการปกครอง จึงมีความสำคัญมาก และผู้นำจะต้องประพาสเป็นตัวอย่าง ขณะเดียวกันก็ต้องจัดการศึกษาอบรมทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน ในเรื่อง “วัฒนธรรมการเมืองที่พึงประสงค์ในระบอบประชาธิปไตย” โดยกระบวนการศึกษาต้องยึดถือเป็นหน้าที่หลัก และเป็นวาระสำคัญของชาติ

ในหลักสูตรการฝึกอบรม ควรจะต้องคำนึงถึงหลักธรรมทางศาสนาของทุกศาสนา โดยเฉพาะหลักพระพุทธศาสนา และ **หลักธรรมาธิปไตย** ซึ่งพระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้นิยามไว้อย่างกะทัดรัดว่า เป็นกระบวนการตัดสินใจที่ใช้ปัญญาโดยมีเจตนาที่เป็นธรรม

นอกจากนั้น ในโครงการ/หรือแผนการสร้างคน/นัก
ประชาธิปไตย จะต้องคำนึงถึงสองระดับ คือ **ระดับการศึกษา
พื้นฐาน** (จากอนุบาล-มัธยมศึกษาตอนปลาย) ควรเป็นหลักสูตร
ที่สมดุลระหว่างการประพฤติปฏิบัติ การสร้างอุปนิสัย ทัศนคติ
อุดมการณ์ และความรู้ขั้นพื้นฐานทางการเมืองการปกครอง
และ**ระดับอุดมศึกษา** สำหรับผู้ที่จะมีบทบาทสำคัญในสังคมใน
อนาคต ก็ควรที่จะปรับ**หลักสูตรการฝึกหัดครู** (ครุศาสตร์) ให้
ครูฝึกหัดได้เรียนรู้ **แนวคิด/หลักคิดทางรัฐศาสตร์** ซึ่งเป็น
พื้นฐานสำหรับการปกครองของไทย ควรต้องศึกษา**ปรัชญา
การเมือง** เพื่อสร้างศักยภาพการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทาง
สังคม-การเมือง ควรศึกษาเรื่อง**การเมืองเปรียบเทียบ** เพื่อเปิด
แนวคิดทางการเมืองให้กว้างขวาง ตลอดจนหลักการวิเคราะห์
ประเด็นสำคัญทางการเมือง เป็นต้น หลักสูตรดังกล่าวควรเป็น
ส่วนหนึ่งของวิชาพื้นฐานในปี 1-2 ระดับอุดมศึกษาด้วย
ในขณะที่คณะสังคมศึกษา-รัฐศาสตร์ ก็จะต้องศึกษาให้ลึกซึ้ง
ยิ่งขึ้น มั่นนาละอายที่บัณฑิตที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษา ยัง
อ่อนด้อยในการคิดวิเคราะห์ปัญหาทางการเมือง และหลงเชื่อใน
คำโฆษณาชวนเชื่อของผู้นำจอมปลอมที่เก่งประดิษฐ์ถ้อยคำที่
สวยหรู โดยปราศจากแก่นสารหรือสาระ และทำให้เกิดความ
เข้าใจไขว้เขว เช่น นำคำว่า “ประชาธิปไตย” ไปใช้กับกลุ่ม

บุคคลที่ฉ้อฉลและบิดเบี้ยวหลักของกฎหมายให้เห็นอยู่เสมอ อีกทั้งไม่กล้ารับความผิดเมื่อศาลได้พิพากษาแล้ว หากการศึกษาไทยไม่สามารถจะสร้างกลุ่มผู้นำให้คิดทันความคิดอันฉ้อฉล ไม่สามารถจะแบ่งแยกความถูกต้องจากความผิด ความดีและความชั่วได้ตามจุดมุ่งหมาย สังคมไทยคงต้องหมดหวังที่จะก้าวหน้าไปสู่โลกอนาคต ซึ่งยิ่งสลับซับซ้อนด้วยระบบ A.I. และหุ่นยนต์ และป่วยการที่จะมียุทธศาสตร์การศึกษา 20 ปี หากยังแก้ไขปัญหาไม่ตรงจุด

ดร.วิชัย ตันศิริ

ภาคผนวก

สร้างวัฒนธรรม ประชาธิปไตยอย่างไรดี?

ดร.วิชัย ตันศิริ

ความไฝฝืนของผู้นำการปฏิวัติ พ.ศ. 2475

ระบอบรัฐสภา – ประชาธิปไตย

เชื่อมั่นศรัทธาในตัวบทกฎหมาย – รัฐธรรมนูญ

อาจเทียบได้กับแนวคิด “**นิตินิยม**” (Legalist)

ของซ่งหยาง ในยุคจิ้นซี ส่องเต้ (ค.3)

ซึ่งมีข้อจำกัด, จำเป็นต้องมีอุดมการณ์**ของลัทธิขงจื้อ**

รัฐธรรมนูญไทย พ.ศ. 2475 เปรียบเทียบกับ
รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปของญี่ปุ่นสมัยเมจิ
ค.ศ. 1889 (พ.ศ. 2432) (ยุคสมัย ร.5)

รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป สมัยเมจิ	รัฐธรรมนูญฉบับถาวร 2475 แบ่งสมาชิกเป็น <u>2 ประเภท</u>
1. มอบอำนาจการแต่งตั้งรัฐมนตรี ให้แก่องคมนตรี	1. ประเภทเลือกตั้งทางอ้อม 78 คน
2. มอบอำนาจประชาชนเลือก สภานิติบัญญัติ	2. ประเภทแต่งตั้ง 78 คน

ประเด็นที่ใครจะเป็นผู้แต่งตั้งสมาชิกประเภทสอง
 กลายเป็นประเด็นที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่าง
คณะราษฎร และ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ

**ผู้นำไทยขาดประสบการณ์และ/หรือ ความรู้เรื่องวิวัฒนาการ
 ของระบบการเมืองของอังกฤษและชาติความเข้าใจ
 ในหลักรัฐธรรมนูญของสหรัฐฯ**

อังกฤษ

Magna Carta (1216) → สงครามกลางเมือง ค.ศ. 1641 – 1648

→ การปฏิวัติที่รุ่งโรจน์ ค.ศ. 1688 – 89

→ การปฏิรูประบบรัฐสภา ค.ศ. 1832, 1867 ฯลฯ

สหรัฐอเมริกา

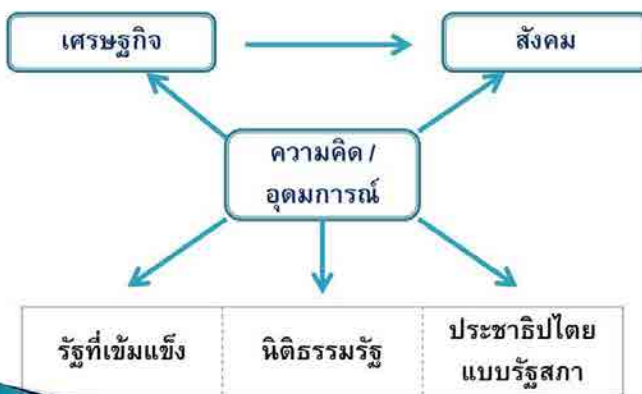
หลักรัฐธรรมนูญนิยม = หลักความสมดุล / การคานอำนาจ

ประสบการณ์ในประวัติศาสตร์ไทย

หลักการสี่สันทิวงค์ / สงครามแย่งชิงราชสมบัติ

ศักดินาไทย

การปฏิรูปสังคมไทย

ความคิด/อุดมการณ์/วัฒนธรรมการเมือง

กระบวนการเรียนการสอน

จากอนุบาล - อุดมศึกษา

การเล่น - นิทาน - ประวัติศาสตร์ - ชิวประวัติ -

รัฐศาสตร์ - การจัดตั้งชมรม - สภานักเรียน -

ในสถานศึกษา - มหาวิทยาลัย

การสร้างผู้นำ

ดร.วิชัย ตันศิริ